

секційне засідання:

Економічна теорія

Ковальова О.М.

кафедра фінансового менеджменту та фондового ринку

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, Україна

**ЕВОЛЮЦІЯ ПОГЛЯДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ НА ПИТАННЯ
СПІВВІДНОШЕННЯ ДЕРЖАВИ ТА БІЗНЕСУ**

Сучасний етап розвитку ринкової економіки припускає ефективну реалізацію планів і механізм узгодження інтересів між державою і бізнесом. Конструктивна взаємодія цих суб'єктів економіки є державно-приватним партнерством.

Питання співвідношення функцій державного і приватного секторів, а також ступеня державної участі в економічному житті, трактувалось різними способами залежно від пануючої економічної теорії в суспільстві.

Меркантилізм (XVI-XVIII ст.) – одна з перших економічних шкіл політичної економії, що аналізує роль держави в процесі накопичення і залучення грошей, які є національним багатством. Ця теорія обґрунтовувала необхідність активного державного втручання і проведення політики протекціонізму з метою обмеження імпорту і захисту національного виробника, а на пізніших етапах розвитку вчення – на стимулювання експорту.

Наступним етапом розвитку політичної економії була школа фізіократів (XVIII ст.), центром уваги якої було сільське господарство як пануюча галузь економіки.

Політика держави базувалась на певних економічних принципах у відповідності до вчення Ф.Кене: «гарантування прав власності, яка є основою економічного ладу суспільства, не обтяженість податками і їх збільшення

пропорційне темпам зростання національного доходу, обмеження еміграції населення, яке може вивести з країни значне багатство, підтримка достатнього рівня споживання найбільш необхідними шарами населення» [1, с. 51]. Таким чином, фізіократи в особі Ф. Кене, А. Робера, Ж. Тюрго виступали за активну економічну політику "землеробської держави".

Протилежні за своєю суттю погляди приводить школа буржуазної політичної економії (XVIII ст.) – теорія саморегулювання економіки.

А. Сміт абсолютизував вплив ринку і розглядав його як саморегульовану систему, що знаходить баланс у співвідношенні попиту і пропозиції і не потребує державного регулювання.

Прибічники класичної політичної економії визначали політику протекціонізму як не раціональну, оскільки країні слід зосереджуватися на виробництві тих товарів, які забезпечені ресурсною базою і умовами виробництва.

А.Сміт покладав на державу виконання наступних обов'язків: «захист суспільства від насильства та посягань з боку інших незалежних суспільств; захист, наскільки це можливо, кожного члена суспільства від несправедливості й утиску його іншими членами суспільства або зобов'язання встановлення точного справляння правосуддя; заснування та утримання таких суспільних установ і таких суспільних робіт, які, будучи найбільш корисними для суспільства цілому, не можуть, проте своїми прибутками відшкодувати витрати окремої людини або невеликого співтовариства» [1, с. 52].

Адам Сміт визначав роль держави у виробництві суспільних благ, які не постачає на ринок приватний підприємець у зв'язку з їх неприбутковістю та у захисті приватної власті від внутрішніх та зовнішніх загроз у своєму труді "Дослідженні про природу і причини багатства народів " (1776) [3, с. 5].

Німецька історична школа (XIX-XX ст.) наділяла державу функціями стратегічного планування економіки, а також узгодження інтересів окремих індивідуумів і суспільства.

Необхідність захисту національних інтересів обґрунтовувалась Ф.Листом, у зв'язку з існуванням різноманітних економічних інтересів держав, які стикаються у світовому просторі в умовах відкритої економіки [2, с. 83]. У цьому ж твердженні закладена неможливість створення єдиного економічного підходу або теорії, яка б універсально застосовувалась до усіх країн. Державна політика витікає із стану економіки: втручання або невтручання, протекціонізм або політика вільної торгівлі.

А.Мюллера наголошував на прерогативі держави у формуванні економічної стратегії держави та забезпечення відповідних умов їх втілення [2, с. 83.].

Директивно-плановий метод управління економікою привносить течію Марксизму (друга половина XIX-XX ст.) до політичної економії.

Загальнодержавні плани є засобом впливу держави на процеси соціального та економічного характеру, які відбуваються у суспільстві, та є інструментом переходу до послідовного, свідомого та обміркованого капіталістичного розвитку, що приходить на зміну стихійному [1, с. 55]. Джерело ідей Марксизму закладене у неможливості подолання наслідків економічного спаду, інфляції і безробіття за допомогою виключно ринкових механізмів.

Паралельно з марксизмом розвивався маржиналізм (70-і рр. XIX ст.) з діаметрально протилежними ідеями про обмежений спектр функцій держави. У праці "Нариси соціальної економії. Теорії розподілу громадського багатства" Леон Вальрас висував наступну тезу: «мінімальна держава, функції якої мають бути обмежені лише виробництвом громадських благ і контролем над монополіями» [3, с. 6].

Переконавання класичної і неокласичної школи політичної економії схожі в можливості саморегулювання ринку і його здатності задіяти усі виробничі ресурси, забезпечити повну зайнятість.

Так, А. Маршалл у книзі "Принципи економічної науки" цілком розділяє точку зору А. Сміта на ринок: "А. Сміт розвивав висунену доктрину вільної торгівлі з такою великою практичною мудрістю і з такими великими знаннями

реальних умов комерційної діяльності, що перетворив цю доктрину на величезну силу в реальному житті, і він відомий найширшим чином, як в Англії, так і за кордоном своїм твердженням про те, що уряд, втручаючись в торгівлю, повсюдно завдає шкоди. Наводячи багато прикладів того, як діяльність індивідуального підприємця тільки у власних інтересах може завдавати збитку суспільству, він в той же час стверджував, що, навіть якщо уряд поступає, керуючись самими кращими намірами, воно майже завжди служить суспільству гірше, ніж підприємство приватного власника, наскільки б егоїстичним він не здавався [4, с. 191]". У главу кута А. Маршалл ставив ринковий механізм і ринкові сили, які сприяють залученню до виробничих процесів усіх економічних ресурсів. Він визначав роль держави у виробництві суспільних благ.

Проте, світова економічна криза 1929-1933 рр. спростувала судження про можливість забезпечення ринкової рівноваги без інтервенції держави. Дж. М. Кейнс робив акцент на необхідності державного втручання в економічні процеси за допомогою здійснення кредитно-грошової і бюджетної політики. Він також відмовляється від деяких основних принципів неокласичного вчення, зокрема від розгляду ринку як ідеального саморегульованого механізму [3, с. 7].

На практиці основні ідеї класичної і неокласичної шкіл використовувалися для формування стратегії економічного розвитку країн в XIX-XX ст. Використання постулатів кейнсіанства набуло широкого поширення у формуванні економічної політики США в 30-і рр. XX ст., а потім в післявоєнній Європі і Японії.

Аналіз показує зміни в основних постулатах економічної теорії по відношенню до взаємодії держави і бізнесу в різні періоди часу (від 16 до середини 20 віків), які в цілому відображають макроекономічні показники стану світової економіки і переходи від етапів економічного зростання до кризи.

Література

1. Тищенко О.П. Держава та її функції в економіці: ретроспективний аналіз наукових теорій до кейнсіанського періоду / О.П. Тищенко // Актуальні Проблеми Економіки. – 2012. – №7 (133). – С. 49-60.
2. Скараник С.С. Теория государственного регулирования как основа стратегии развития национальной экономики / С.С. Скараник // // Культура народов Причерноморья. – 2007. – № 121. – С. 83-86.
3. Нуреев Р.М. Новая политическая экономия: становление и развитие / Р.М. Нуреев // Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. – 2011. – Выпуск 40-1. – С. 5-15.
4. Маршалл А. Принципы экономической науки., т.ІІІ. Пер. с англ. – М., Издательская группа «Прогресс», 1993. – 352 с.